

„LA ȚIGĂNCI”,
NUVELA-PARABOLĂ A PROFETISMULUI ELIADESC

“LA ȚIGĂNCI” –
THE PARABLE OF THE ELIADESC PROPHECY

Liliana DANCIU

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia /

“1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia

e-mail: liliana.danciu70@yahoo.com

Abstract: *The unprecedented experience of Gavrilescu, the main character in the La Țigănci short story, continues to arise various interpretations, proving the viability of this eliadesco writing. For some literary critics, he is the anti-hero by definition, which lives what Eliade understands by "level break", but without understanding anything of it. The ordinary man, with a banal existence, routinely in the profane becomes the Chosen One uselessly claimed by sacred, for ignorance prevents him from seeing beyond the Illusion. In the hut of the gypsies, he crosses a rite of passage, from life to death, proof being the shrouded curtain that will wrap his naked body, the terrible thirst for unpopularity, and the surprising encounter with the always young Hildegard, the beloved of his youth.*

In this article, I try to reveal another dimension of this eliadesco short story, linked to the name of the main character, which, in my opinion, refers to the name of the archangel Gabriel, the "pair" of the other, Michael. As it is known, the name of the archangel Michael is directly related to the Romanian legionary movement in the inter-war period, a nationalistic, violent and criminal political-ideological movement that has successfully manipulated local religious and cultural elements to gain followers and become strong. Up to a point, the Romanian legionary movement stood under the sign of both archangels, synthesizing both the intellectual and the political dimensions.

In time, the two directions have broken apart, and the legion has remained exclusively under the warlike sign of the warrior archangel. The Romanian intellectuals, who originally sympathized with the nationalist ideals of the legionary movement, distanced themselves from it and remained under the soteriological mark of Archangel Gabriel. This is, in my opinion, the message hidden by Eliade in this unusual short story. Also, using allegory and symbol, the Romanian author turns out to be a man of vision and prophesies the future of Romania, which has been culturally and historically marked, in time, by Germany. The present does not contradict Eliade, because Germany is the engine of the European Union, of which Romania wants to be part.

Key-words: archangel, allegory, symbol, confession, prophecy.

Doi arhangheli – o direcție culturală și una ideologică

S-a afirmat despre romanul *Noaptea de Sânziene* că ar transpune în cheie mitică un scenariu ocult al reînvierii Legiunii în spațiul românesc, idee întărită și de referiri ale unor „aproțiați” ai lui Eliade cu privire la așa-zise acțiuni de finanțare din străinătate a unei mișcări neo-legionare în ilegalitate. Tot aproțiați ai savantului român scriu peste timp mărturii și confesiuni – care se vând bine, căci Eliade continuă să fie un nume „fanic” din acest punct de vedere – cu privire la nestinsa dragoste a acestuia pentru Garda de Fier, implicit pronunțate concepții antisemite, expuse în exclusivitate într-un cerc restrâns de cunoștințe. Aceste speculații interpretative cu privire la substratul „gardist” al ultimului mare roman al lui Eliade este fondat pe însuși simbolismul titlului, care ar trimite în mod direct la momentul istoric, valorizat simbolic, al nașterii mișcării – 27 iunie 1927. În aceeași direcție interpretativă, nunta lui Codreanu cu Elena Ilioni ar fi devenit în romanul lui Eliade nunta cosmică dintre Ștefan și Ileana, sau, conform idealului legionar, adăugăm noi, salvarea României-Ileana Sânziana de către un nou Mesia-Ștefan, care să împace țara cu Dumnezeu. Toate aceste ipotetice scenarii gardiste camuflete voit de Eliade în miezul narativ mitico-simbolic al *Noptii de Sânziene* îmi par reduționiste și ar limita strict ideologic aria interpretării critice a acestui ultim roman al scriitorului român, un adevărat cântec de lebedă, mult mai complex decât un cimitir ficțional al trecutului personal sau un mesaj criptic „camaraderesc”, de coloratură „verde”, adresat peste timp.

Nuvela *La țigănci*, datată Paris, iunie 1959, reprezintă o scriere alegorică, în care se ascunde cu adevărat „confesiunea” indirectă a lui Eliade în ceea ce privește alegerile cultural-ideologice personale și ale generației sale din zbuciumata perioadă interbelică. În egală măsură, această nuvelă conține elemente de profetism eliadesc național, care împlinesște așteptările lui Cioran de a depăși „limitele și problemele etnicului”, printr-un „profetism pe evenimente, iar nu pe dimensiuni intemporale” (Cioran 1990: 15). Eliade promovează vizionar ideea unei „re-nașteri mistice” a României prin armonizarea contrariilor aparente, arhaicul și modernul. Neimplicarea în acțiunile Legiunii, afirmată inițial prin vocea lui Ștefan Viziru în intriga istorică a romanului publicat de Eliade în 1955, este reluată în această nuvelă și nuanțată prin apel la simbol și la scenariul inițiativ al unui rit de trecere. În sprijinul acestei afirmații se profilează mai multe elemente de conținut ale scrierii, care devin tot atâtea argumente pentru probarea acestei teorii critice de interpretare în cheie confesivă a nuvelei amintite.

Din acest punct de vedere, dintru început frapează numele personajului principal, Gavrilescu, format prin derivare cu sufixul specific românesc „-escu” de la substantivul propriu Gavril, forma populară a antroponimului

Gabriel. Este limpede că Gavril/ Gabriel este unul dintre cei doi arhangheli ce compun cuplul sacru, sărbătorit în calendarul ortodox creștin, în fiecare an, la 8 noiembrie, sub denumirea de Arhanghelii Mihail și Gavril. Se știe că mișcarea gardistă românească a fost înființată sub denumirea de Legiunea Arhanghelului Mihail, legionarismul românesc plasându-se sub semnul războinic și punitiv al acestui arhanghel, care l-ar fi alungat din rai chiar pe întâiul înger căzut. Dimensiunea antisemită a mișcării legionare este conotată subtil și prin alegerea patronajului acestui arhanghel, despre care tradiția creștină spune că ar fi fost apărătorul poporului evreu până la crucificarea lui Iisus, când acesta l-ar fi părăsit pentru a servi creștinătatea. Pentru cel care cunoaște limbajul virulent al ideologiei și acțiunile violente ale Gărzii de Fier atât sub conducerea lui Corneliu Zelea Codreanu, dar mai ales sub aceea a lui Horia Sima, devine evident că mișcarea extremistă legionară și-a asumat un mesianism războinic articulat pe distrugere și crimă, în scopul de a deține puterea politică. Membrii Legiunii Arhanghelului Mihail adoptă ținuta militară și structura ierarhică militarizată, în care liderul mișcării devine conducătorul suprem, militarism conjugat cu elemente de spiritualitate creștin-ortodoxă, care-i transformă în niște „călugări”, războinici-asceti cu arma în mână, de tipul cavalerilor templieri, aflați, însă, în apărarea românismului autentic, ortodox și arhaic (de aici, sentimentul întoarcerii la origini, certitudine a unui românism mitologic autentic, în afara oricărei segregări etnice).

Dar, dacă Legiunea l-a adoptat drept patron spiritual pe arhanghelul războinic, păzitor al Raiului până la asaltul final al demonilor (cf. *Apocalipsa*, 12, 7-9) – a se înțelege, prin extensie, al României aflată la îndemâna puterilor obscure antiromânești ale timpului, ne întrebăm ce s-a întâmplat cu acelălalt arhanghel al cuplului angelic, Gavril? În primul rând, trebuie afirmat că Biblia nu-l numește nicăieri pe Gavril drept arhanghel și doar în dogma creștină și în tradiția populară cei doi sunt celebrați laolaltă. Mai mult, calitatea etimologică a cuvântului „arhanghel”, format din „arche”, desemnând în greacă noțiunea filosofică și mitologică de „origine”, „început”, „principiu”, „sursă” și „anghelos” = „Mesager, Sol, Înger”, devine aceea de Întâi Mesager. De vreme ce primordialitatea acestui mesager divin îi conferă implicit unicitatea statutului, funcția de Mesager Suprem și Comandant al Îngerilor nu este atribuită decât lui Mihail și, în *Apocalipsa* lui Ioan, lui Iisus Hristos însuși. Numele lui Mihail – „Cine e ca Dumnezeu?” – conține o întrebare retorică care opune din start unicitatea divinității manifestată în Marele său Mesager pretenției lui Satana de a fi deasupra Creatorului unic.

Spre deosebire de Mihail, care câștigă un loc privilegiat în scriptură pe baza calităților sale războinice, prezență ciclică, a începuturilor celeste și a sfârșitului apocaliptic, Gavril patronează taumaturgia și dezvăluie sensuri ale

hermeneuticii divine, în calitate de mesager discret al divinității⁶, un adevărat Hermes al credinței iudeo-creștine. Dacă Mihail este martor activ al faptelor și întâmplărilor din ceruri, Gavril este un înger profund ancorat în evenimentele terestre, căci el vindecă, învață, vestește și revelează oamenilor mesajul divin, mijlocind comunicarea dintre cer și pământ. În textele apocrife deopotrivă, numele celor doi îngeri apar în majoritatea scenariilor religioase: în capitolul enohian al pedepsirii veghetorilor, care au coborât pe pământ și au dat naștere uriașilor, Gabriel îi pune pe nefilimi să se ucidă între ei, iar Mihail îl leagă pe Șemihaza, liderul îngerilor răzvrățiți, și ajută la curățarea pământului de fiii îngerilor. În tradiția greacă, din cei șapte veghetori, Mihail este „răspunzător de cei buni și de popor”, iar Gabriel „stăpânește grădina Edenului, șerpilor (dragonii) și heruvimii” (Mihăilă 2011: 62). Alături de alți patru îngeri, Mihail și Gabriel pregătesc și participă la înmormântarea lui Moise, iar în *Pildele (XXXVII-LXXI)* din *Cartea lui Enoh*,

„primul este Mihail, îngerul cel milostiv și răbdător, al doilea, care veghează asupra bolilor și tuturor vătămărilor copiilor oamenilor, este Rafael, al treilea, care veghează peste toate puterile este Gabriel și al patrulea, care veghează câința și nădejdea celor care moștenesc viața veșnică, se numește Phanuel” (*Cartea lui Enoch* 2006: 78-79).

Pornind de la aceste observații de ordin religios, simbolismul celor doi îngeri devine polarizant în dimensiunea interpretativă a nuvelei *La țigănci*, parabolă-confesiune a lui Eliade ramificată în două direcții divergente – pe de o parte, disocierea de dimensiunea belicoasă și violentă a Legiunii Arhanghelului Mihail, iar pe de altă parte, aderarea la cea taumaturgică, revelatoare, educativă a mișcării culturale a generației sale. Pe măsură ce Legiunea se ideologizează și se radicalizează, atinsă de ambițiile politice personale ale unor lideri ai săi, ea se îndepărtează de idealurile sincere și drepte ale generației tinere care a născut-o și din speranțele căreia s-a hrănit.

⁶ În cartea profetului Daniel, Gavril este numele îngerului care interpretează vedenia (*Daniel*, 8, 16). Gavril arată lui Daniil înțelesul celor șaptezeci de săptămâni de ani până la venirea lui Mesia Hristos (*Daniel*, 9, 21-27). După tradiție, același înger vestește lui Ioachim și Anei că vor deveni părinții Mariei, viitoarea mamă a lui Mesia. În *Noul Testament*, Gavril descoperă preotului Zaharia, nașterea lui Ioan Botezătorul, considerat înainte mergătorul lui Mesia (*Luca*, 1, 19). Tot Gavril revelează Fecioarei din Nazaret că-l va naște pe Fiul lui Dumnezeu (*Luca*, 1, 28). Arhanghelul Gavril pare să fi fost identificat de tradiție drept îngerul înveșmântat în alb, care, pogorându-se din cer, a răsturnat piatra de pe ușa mormântului lui Iisus și s-a așezat deasupra ei, fiind cel dintâi care a dat Mironosițelor vestea Învierii. Dacă Mihail se află în ceruri de la începuturi până la sfârșit în lupta de apărare a raiului divin, Gavril este îngerul care se află în prim-planul nașterii/învierii lui Iisus, de la început și până la sfârșitul său terestru. De aceea, Gavril și-a câștigat un loc binemeritat în iconografia creștină alături de Mihail, căpătând dreptul de a fi numit arhanghel.

Apelând la termenii discursului despre autoritate utilizați de Andrei Pleșu pentru a comenta *Parabola lucrătorilor nevrednici ai viei* – „Ai autoritatea de la care te împărtășești” (Pleșu 2003: 18) –, se pot distinge două tipuri de autoritate asimilată și promovată implicit de două direcții distincte bifurcate în cadrul mișcării inițiate de tinerii intelectuali interbelici: direcția logocratică a intelectualilor, aflată sub semnul autorității *mesajului* taumaturgului înger Gavril, căreia îi aparține și Eliade, și direcția belicoasă a războinicilor, aflată sub semnul autorității violente a arhanghelului Mihail. Prin renunțarea la autoritatea care impune cu forța celorlalți o direcție, cea dintâi *se împărtășește* de cea mai puternică autoritate, cea a logosului, a discursului literar și științific, unica autoritate perenă. Adoptând logosul politic golit de sens și adevăr, direcția legionară s-a împărtășit doar de comportamentul marțial, combatant, războinic și a căzut în gratuitatea propriului demers.

Mai mult, dacă pornim de la funcția de bază a îngerilor, aceea de a fi mesageri ai divinității în relația acestuia cu omul, aceasta poate fi translată în acea capacitate de „a converti abisul dintre Dumnezeu și om într-un spațiu al comunicării” (Pleșu 2003: 260). În spiritul acestei observații, se profilează implicit o întrebare al cărei răspuns adâncește o dată în plus demarcația simbolică dintre cele două puteri angelice și, implicit, dintre cele două direcții cultural-politice interbelice. Așadar, care dintre cele două, Legiunea patronată de arhanghelul înarmat, Mihail, sau intelectualii generației '27 aflați sub semnul lui Gavril/ Gabriel, a convertit în comunicare reală abisul dintre elitele societății românești și omul de rând? Răspunsul este oferit de Mircea Eliade în varianta literară mitico-simbolică a nuvelei *La țigănci*, unde Gavril(escu) traversează un rit inițiativ de trecere dinspre profanul unei existențe istorice liniare înspre dimensiunea sacră a unei post-existențe mitice nemuritoare. Dacă Mișcarea Legionară a eșuat în politic și ideologie demagogică, într-un extremism violent și criminal, intelectualii au datoriat de a perpetua adevărata funcție a mesajului și să asigure comunicarea pe verticală între straturile profunde ale societății românești, iar singura comunicare reală și inalterabilă în timp se construiește pe arhitectura limbajului mitic. Falia dintre religios și politic, dintre dimensiunea culturală și cea ideologică capătă valențe de-a dreptul antagonice, fapt subliniat de mulți cercetători avizați ai respectivei perioade istorice, precum Sorin Alexandrescu, Zigu Ornea, Marta Petreu, Andrei Oișteanu, Mihaela Gligor.

Cădere în profan și reîntoarcere în sacru

Revenind la nuvelă, spre deosebire de celelalte personaje, Gavrilescu nu are un prenume, ci doar acest nume articulat pe numele fanatic al arhanghelului. Sufixul apare drept consecință a căderii sacralului în profan, a extra-ordinarului în banal, păcat extrem de grav despre care vorbește obsesiv

și personajul nuvelei când constată ratarea condiției de artist în defavoarea celei de umil profesor de pian, ce dă lecții în particular:

„Eu, cum vă spuneam, reîncepu Gavrilescu, trec regulat cu tramvaiul ăsta de trei ori pe săptămână. Pentru păcatele mele, sunt profesor de pian. Zic păcatele mele, adăugă încercând să zâmbească, pentru că n-am fost făcut pentru asta. Eu am o fire de artist...” (Eliade 1993c: 6).

Asemeni Leanei din nuvela *În curte la Dionis*, Gavrilescu este conștient de cauzele neîmplinirii destinului său, numite deloc eufemistic „păcate”, căci cele mai adânci și de neiertat păcate sunt cele împotriva spiritului. A trăi împotriva datelor „firii” oferite ca dar de la divinitate reprezintă păcatul suprem, în opinia lui Eliade, care consideră că orice existență umană are un *sens* nu doar terestru, ci mai ales cosmic. Dar, chiar și „pedeapsa” de a parcurge drumul spre eleva sa de trei ori pe săptămână devine calea de acces spre o *altfel* de împlinire, pe care o va găsi în locul camuflat până atunci al țigăncilor. Deși parcurge regulat drumul și *aude* vorbindu-se despre țigănci, având curiozități mici burgheze în privința lor, manifestă o fascinație neîmpărtășită de ceilalți călători cu privire la grădina umbroasă și casa frumoasă. Atracția lui Gavrilescu pentru locul umbros al curții țigăncilor are două resorturi interioare: cel conștient, al omului prezentului atins de nevoia „fizică” de a evada din iadul canicular al Bucureștiului și cel inconștient al omului mitic, atras de nevoia „metafizică” de împlinire sufletească în dimensiunea originală a existenței. Nu doar auzul îi este atins, ci și *văzul*, căci din locul confortabil de la fereastra vagonului de tramvai admiră grădinile paradisiace, fără a trăi totuși curiozitatea de a le străbate – un contemplativ viciat de dimensiunea acțiunii creatoare, adică un artist lipsit de curajul creativității, ce sucombă în inactivitate sterilă. *Semnele* prezenței sacrului sunt pretutindeni, dar el e captiv în propriul scenariu lamentabil existențial, lipsit de capacitatea de a le percepe. El este un „mort” în viață, din nefericire, nu în sens inițiativ yoghin, ci în accepțiunea gândirii arhaice cu privire la omul devenit prizonier al iluziei proiectate de propria rațiune. Călătoriile cu tramvaiul într-o direcție și apoi în cealaltă, de trei ori pe săptămână, sunt analoage mersului ascendent și descendent cu ascensorul hotelului ale lui Adrian, poetul amnezic, sugerând prizonieratul în repetabilitate și ciclicitate, fără posibilitatea străpungerii „vălului” și eliberării. Aceeași senzație o are Ștefan Viziru, cu sentimentul acut al captivității în malaxorul unor evenimente dureroase și absurde ale timpului istoric, ca în pântecul unei creaturi fabuloase, care ar dori astfel să-l mistuie și să-i anuleze libertatea de a trăi autentic.

În opera literară eliadescă, raportul lumină/ întuneric nu cunoaște polarizarea conform atributelor moralei religioase iudeo-creștine, bine/ rău,

Dumnezeu/ Satan, ci trebuie privit strict prin prisma simbolismului arhaic ritualic șamanic – una dintre cele mai vechi forme de religiozitate ritualică. Conform acestuia, lumina caracterizează lumea creată, reală, solară, *yang*, a spiritului, în timp ce întunericul caracterizează „lumea de dincolo”, ireală și imaterială, lunară și nocturnă, *yin*, a sufletului. Mai mult, în orice scenariu mitologic cosmogonic, întunericul este anterior luminii, el este principiul primordial, originar, „abisalul” din pântecul căruia a luat naștere creația. Când neofitul este trimis din sânul comunității „solare” în pădure sau în coliba întunecoasă a lumii lunare, el face trecerea din universul creat material în cel primordial increat, din lumea celor vii în lumea celor morți, căci el trebuie să moară din ipostaza de om obișnuit pentru a se naște din nou în ipostaza șamanului. Ca orice naștere, și cea mistică este pregătire de o „gestație” în pântecul întunecos al unei colibe/ peșteri, unde aspirantul este sfâșiat și recompus de demonii pe care ulterior îi va stăpâni în actele sale taumaturgice.

Gavrilescu este năucit și copleșit de lumina orbitoare, toropitoare a lumii solare a spiritului, fiind atras inconștient de umbra răcoritoare a nucilor, de spațiul închis și intim al universului lunar al sufletului:

„După o tradiție, omul care și-a vândut sufletul diavolului își pierde și umbra. Ceea ce înseamnă că, nemiaparținându-și, nu mai există ca ființă spirituală, sub formă de suflet. Demonul nu se mai manifestă ca umbră în ființa lui: nu mai are umbră pentru că nu mai are ființă” (Chevalier, Gheerbrant 1995: 404).

El este Alesul, șamanul care nu are nevoie de inițierea didactică a unui bătrân, și pătrunde în lumea spiritelor, chemat de acestea. Umbra grădinii este însoțită de „mirosul amăru al frunzelor de nuc” (Eliade 1993c: 8), care a luat locul parfumului florilor teilor, ale căror crengi se revărsă deasupra trotuarului. Simbolismul grădinii surprinde aceeași tranziție dinspre periferia solară a teilor vărateci și casa impunătoare din prim-planul curții înspre nucii tomnateci din mijlocul acesteia și bordeiul, aflat „într-o grădină neîngrijită, cu trandafiri și crini, pierduți printre bălării și tufe de măceș” (Eliade 1993c: 8) – imagine concentrică a unui microunivers reconstituit în spirală, de la realitatea profană a minții înspre cea sacră a sufletului. Interesantă devine imaginea unor flori „regale” pierdute între tufele sălbatice de flori de măceș, ca și cum acea geografie sacră s-ar reaseza conform vechilor sale legități, iar natura primordială ar încerca să se reinstaleze în detrimentul celei „civilizate” de om. Într-o natură sălbatică, floarea zeiței frumuseții, Afrodita/ Venus, simbol al iubirii – trandafirul și floarea zeitelor-mame, Hera – crinul, sunt năpădite de o floare sălbatică hermafrodită, capabilă să dea „fruct” prin sine însăși. Direcția este evidentă, un fel de regresie în arhaicitate, de la

epoca religiozității „istorice” a zeitelor fertilizate de elementul masculin la primordialul cult al Marii Zeițe, ce-l naște fără ajutorul vreunui zeu pe fiul devenit ulterior soț. Din acest punct de vedere, Gavrilescu pătrunde într-un spațiu sacru aflat sub semnul feminității absolute primordiale. Sub aspectul simbolismului heraldic, crinul și trandafirul reprezintă cele mai însemnate case ale regalității occidentale, cea franceză și cea engleză, iar „sufocarea” acestora în vegetația sălbatică sugerează renașterea acelor credințe arhaice originare, care reprezintă izvorul sacru al tuturor credințelor și religiilor lumii moderne. Simbolismul cromatic al celor trei flori trimite la ideea unei androginii exemplare, pe o cale alchimică, naturală însă, prin care albul pur al crinului și roșul aprins al trandafirului se îngemănează în ceea ce poartă numele de *lapis philosophorum*, adică trandafirul alb-roșu sălbatic, măceșul.

Artistul a păcătuit în tinerețe și, din lașitate și slăbiciune, și-a trădat sufletul, atât în iubire, cât și în vocație, pentru a alege calea înșelătoare a prizonieratului rațiunii. Mai mult, nuca este un fruct îmbrăcat într-o coajă dură, iar accesul la miezul dulce se face prin spargerea învelișului, la fel ca în cazul oului cosmic, simbol al originii tuturor universurilor cosmice și umane. În *Noaptea de Sânziene*, Ștefan apelează la imaginea sferei de metal ca simbol al oului cosmic, pentru a-i explica lui Biriș ieșirea din existența profană labirintică:

„(...) am sfărâmat coaja și am ieșit așa cum ai ieși dintr-un imens ou, a cărui coajă ți se părea inaccesibilă, invulnerabilă, ca o lespede și pe care, abia atingând-o, s-a sfărâmat. Și am ieșit din nou la lumină, am ieșit din labirint” (Eliade 1991a: 254).

Inconștient, Gavrilescu pătrunde sub umbra nucilor, trecând de sub semnul solar al lui Apollo sub cel ascuns al zeiței Artemis Caryatis, „iubită a lui Dionysos, zeiță înzestrată cu darul clarviziunii și preschimbata în nuc, cu roade bogate” (Chevalier, Gheerbrant 1995: 352). El abandonează cunoașterea diurnă, accesibilă tuturor, pentru a o îmbrățișa pe cea ocultată, care se lasă revelată doar sufletului celui ales. Experiența apolinicului creator (iluminarea) nu este accesibilă decât după experiența beției simțurilor și a sfâșierii dionisiace, printr-o moarte-început într-o renaștere, căci întunericul este anterior luminii.

Pentru Adrian, poetul amnezic, uitarea este consecința „accidentului”, prin intermediul căruia sacrul intervine pentru a declanșa „criza” artistică a poetului-șaman, aflată sub semnul pierderii muzei. Începutul rătăcirii labirintice în abisul interiorității se află sub puterea luminii fals strălucitoare a gloriei profane, cu efect prelungit până în momentul revelației sensului ascuns și arhaic al menirii sale, echivalent cu regăsirea inspirației (Leana) și atingerea adevăratei iluminări apolinice. Pentru Gavrilescu, uitarea servietei

simbolizează aceeași intervenție a sacrului în planul existențial al unui artist rămas fără muză, captiv într-o dimensiune profană fără orizont. Muzicianul-șaman întâlnește în universul umbrei o babă și trei fete, în lumina unor interpretări critice, Cerberul și cele trei Parce/ ursitoare/ iele, temuta zeiță a destinului, Ananke, și cele trei fiice ale ei, Clotho, Lachesis și Atropos. Nu trebuie uitată fata-daimon care, înainte de a trece pragul bordeiului, îl sfătuiește pe Gavrilăscu să nu bea prea multă cafea/ apă. Dacă în mitologia greacă, Clotho torcea, a doua depăna, iar a treia tăia firul vieții muritorilor, prin analogie simbolică, țiganca, prin originea ei ariană, încarnează originea străveche a practicilor religioase de pretutindeni, șamanismul, grecoica, acea continuitate mitico-religioasă a șamanismului prin orfism, iar evreica, proliferarea monoteismului drept ultimă etapă în procesul secularizării religiilor. Prin vocea babei, Destinul îl întreabă pe Gavrilăscu: „Ce-ți dorește inima pe ziua de azi? (...) O țigancă, o grecoică, o nemțoaică...” (Eliade 1993c: 9), iar ordinea nu este deloc întâmplătoare, căci trebuie să-și întrebe sufletul nemuritor dacă acea călătorie inițiată se va îndrepta spre începuturile universului sau spre cele personale. Pentru că este încă deconectat de Centrul său, nemțoaica, proiectul existențial ratat al tinereții, este respins de neofit și înlocuit de bătrână cu evreica. Prin acest refuz rațional, Timpul circular regenerativ, ce i-ar fi permis reîntâlnirea cu propriul timp mitic marcat de iubirea muzei, Hildegard, este înlocuit de ordinea cronologică a religiilor umanității, credințele arhaice (țiganca), orfismul (grecoica), „religia cărții”⁷ (ovreica). Această primă alegere îl va îndepărta

⁷ Apelând la termenii filosofiei lui Nietzsche, pe care Eliade o cunoștea foarte bine, cele trei fete simbolizează cele trei ipostaze ale unui zeu unic, care armonizează tenebrele naturii și lumina rațiunii. În triada Dionysos, Orfeu, Apollo, Orfeu se ambiguizează, pe de o parte datorită activității sale de discipol al zeului trac, pe de altă parte, prin împrumutarea unor caracteristici ale zeului grec. Nietzsche consideră că esența tragediei antice și în consecință a condiției umane înseși ia naștere din „tensiunea” dintre apolinic și dionisiac, că marele merit al culturii grecești ar fi fost acela de a fi reușit convertirea cultului asiatic dionisiac, irațional și abisal, la o dimensiune rațională și în „lanțurile frumosului” apolinic: "Greek rationality (*Geist*) is a sublimation of the driving force of the Dionysian melting with nature; the Greeks had cast their emotions into the form of the tragedy, which would become the highest refinement of the *conditio humana*. What started as a threat had developed into an enormous cultural power because it was dialectically turned into art" (Kocku von Stuckrad, *Utopian Landscapes and Ecstatic Journeys: Friedrich Nietzsche, Hermann Hesse, and Mircea Eliade on the Terror of Modernity*, în „Numen”, no. 57/ 2010, pp. 78–102, disponibil pe https://www.jstor.org/stable/27793830?seq=1#page_scan_tab_contents, accesat 18.06.2015, ora 19). Pentru Nietzsche, esența apolinică a artei este tragedia, cea dionisiacă este muzica, iar orficul este acea dimensiune în care arta, muzica și capacitatea de „a vedea” dincolo de aparență. Acolo unde filosoful german constată tensiunea, Eliade identifică „armonia contrariilor”, astfel încât artistul-Orfeu reconciliază, în actul artistic și șamanic deopotrivă, cele două stări, dionisiacul și apolinicul. Poetul Adrian trebuie să audă și să se lase „sfâșiat” de cântecul dionisiac al muzei pentru a atinge idealul apolinic al artei poetice; pianistul

din nou pe Gavrilescu de împlinirea Destinului, ca om și artist, în dimensiunea acestei existențe, iar ratarea „ghicirii” țigăncii, în calitate de izvor sacru al tuturor credințelor, îi va deschide calea spre singura eliberare rămasă posibilă, prin moarte, spre o altă existență, tot alături de Hildegard. Tributar prejudecăților lumii profane, Gavrilescu ratează conexiunea la sacru atât în exercitarea voinței prin alegere, cât și prin acțiunea magică a ghicitului, în continuare prizonier al iluziilor, preconcepțiilor și adevărilor altora.

Gavrilescu intră în curtea țigăncilor aflată sub semnul profeției, iar în bordei pătrunde sub semnul destinului și al implacabilei Ananke. Lipsit de harul ghicitului, bărbatul e manipulat dintru început de cele trei fete să apeleze la imagine, „cum arată”, și nu la esență, „cum este”: una dintre fete

„pe de-a-ntregul goală, foarte neagră, cu părul și ochi negrii, era fără îndoială țigancă. A doua, și ea goală, dar acoperită cu un voal verdepal, avea un trup nefiresc de alb și strălucitor ca sideful, iar în picioare purta papuci aurii. Asta nu putea fi decât grecoaica. A treia era fără îndoială ovreica: avea o fustă lungă de catifea vișinie, care-i strângea trupul până la mijloc, lăsându-i pieptul și umerii goi, iar părul bogat roșu-aprins, era adunat și împletit savant în creștetul capului” (Eliade 1993c: 13-14).

Gavrilescu ratează operațiunea magică a ghicitului, căci el apelează la convențiile sociale și judecă după aparențele imaginii, fără a trece dincolo de aceasta, iar logica profanului este răsturnată în dimensiunea sacrului. Negru, alb, roșu sunt etapele alchimice ale metamorfozării mercurului unit cu sulful în pântecul creuzetului, sub acțiunea focului (Berechet 2003: 123), iar Gavriescu, în mod inconștient, reface etapele metamorfozei alchimice de la *nigredo* (grecoaica), prin *albedo* (evreica) la *rubedo* (țiganca). Roșul este asociat cromatic țigăncii, întrucât este culoarea aramei, metalul care se găsește în adâncul pământului, evidențind legătura intimă cu arhaicele culte ale pământului-mamă, primele forme de religiozitate umană și de proto-alchimie (v. Eliade 1996; Eliade 1991c).

Fiecare ratăre a conectării la sacru printr-o Iluminare directă prilejuiește eroului regresia și adâncirea tot mai profundă și dureroasă în amintirea tinereții și a iubirii ratate pentru Hildegard și conștientizarea propriei slăbiciuni și lașități. Păcatul major al tinereții sale a fost abandonarea iubirii în favoarea milei, renunțarea la harul artistic pentru câștigul bănesc temporar, abandonul „jocului secund, mai pur” al muzicii în favoarea raționamentului. Chiar și în spațiul miraculos al țigăncilor, invitat să

Gavrilescu trebuie să ghicească „rădăcinile” artei (țiganca) și să audă cântecul tobei șamanice pentru a putea să redobândească accesul la beatitudinea creatoare.

se lase purtat de jocul ghicitului, Gavrilescu respinge gratuitatea gestului ludic, replicând sugestiv „mie nu-mi stă capul la joc” (Eliade 1993c: 17). Chiar dacă rostește aceste cuvinte, el nu le pătrunde sensul ascuns, căci, într-adevăr, nu mintea trebuie să participe la joc, ci sufletul, a cărui realitate îi este străină în această fază a inițierii. În aceeași ordine de idei, el trăiește eminamente în trecut, în acea secvență care tocmai i-a trecut pe dinaintea ochilor, fără a se putea bucura de acel prezent continuu al eonului sacru, în care a pătruns. Asemeni d-nei Viorica Porumbache, a profesorului Antim din *Noaptea de Sânziene*, Gavrilescu are trăsăturile unui personaj-cascadă, care împrumută caracteristicile timpului-cascadă spenglerian. Aceasta e „tragedia vieții lui”, de fapt, incapacitatea de racordare la ingerințele prezentului: la țigănci înțelege ce trebuia să facă și nu a făcut în tinerețe, iar după ce ratează ghicirea țigăncii, exclamă folosind perfectul condiționalului optativ „ar fi trebuit să înțeleg” (Eliade 1993c: 19), fără a fi pregătit să pătrundă în următoarea etapă a șamanizării – portarea în altă dimensiune cu ajutorul spiritelor-prietene, prin intermediul transei induse de sunetul pașilor țigăncii pe care-i aude „ca și cum ar fi dănuțuit pe o tobă uriașă de bronz” (Eliade 1993c: 19). De teamă, se repede la pian, iar transa extatică se transformă într-o transă enstatică, atingând propriul abis ființial, devenind una cu muzica și pianul. Urmează proba labirintului, rătăcirea printre paravanele bordeiului, gol, într-o căldură insuportabilă, cursă înfricoșătoare printre paravane și oglinzi, finalizată cu nașterea șamanică. În această nuvelă, labirintul este încărcat de simbolismul mandalei, al unei

„apărări magice a unui centru, a unei bogății, a unui înțeles. Pătrunderea în el poate fi un ritual inițiativ, după cum se vede din mitul lui Tezeu. Acest simbolism este modelul oricărei existențe, care, trecând prin numeroase încercări, înaintează spre propriul său centru, spre sine însuși” (Eliade 1990: 179).

Cu cât Gavrilescu este mai aproape de sensul mitic al existenței sale, cu atât spaima este mai adâncă și rătăcirea mai dureroasă, fără a împiedica însă nașterea lui ritualică.

Ceea ce critica literară a identificat în trupul gol înfășurat în draperia de la fereastră drept un mort învăluit în giulgiu pare, mai degrabă, a fi în plan simbolic trupul unui nou-născut, proaspăt învelit de moașă:

„În acea clipă se văzu gol, mai slab decât se știa, cu oasele ieșindu-i prin piele, și totuși cu pântecul umflat și căzut, așa cum nu se mai văzuse vreodată. (...) se simți înfășurat strâns din toate părțile ca și cum ar fi fost legat și împins într-un sac. Era din nou întuneric și foarte cald (...)” (Eliade 1993c: 23).

În această lumină interpretativă, baba atemporală este „meștera”, moașa inițiată, care asistă *nașterea*, iar cele trei fete tinere sunt zeițele destinului viitorului nou-născut, cunoscute de toată lumea drept ursitoare, dar numite de țigani Ourme și Kekhali (Questin 2009: 74-77), invizibile pentru oamenii de rând, dar vizibile pentru inițiați. În concepția arhaică românească, ele locuiesc departe de comunitățile umane, în zone sălbatice – grădina năpădită de vegetație sălbatică din mijlocul Bucureștiului, în centrul spațiului profan al existenței, dar atât de izolat de acesta – și se crede că două ar fi românce, iar a treia țigancă. Moașa-șaman locuiește întotdeauna la marginea comunităților umane și este celibatară, căci singurătatea asigură intimitatea actului magic și sporește puterea acestuia. Bordeiu, unde-l conduce fata-daimon păzitor, cea care-l sfătuiește să atingă stadiul larvar propice viitoarei renașteri prin abținerea alimentară, este analog pântecului, iar pătrunderea lui Gavrilescu în acel spațiu este echivalent simbolic unui *regressus ad uterum*. În lumina acestei interpretări, dulceața, cafeaua și apa trimise de baba-meșteroaie nu erau destinate lui Gavrilescu, ci, conform datinii, ursitoarelor, pentru a fi îmbunate, daruri menite a manipula destinul în favoarea *nou-născutului* (v. Fochi 1976: 349-351; Bernea 1986: 169-170).

Așadar, *La țigănci* nu este nici „alegorie a morții” (Alexandrescu 1969: XXXVII), nici „mitologie a morții” (Călinescu 2002: 142), ci o poveste exemplară despre o re-naștere, în sensul eliadesc al „fundării”⁸ unui *altfel* de om, atent la *semne*, reconectat la origini, *viu*, rupt de existența rutinieră, în care era *mort*. Prin Gavrilescu este surprinsă evoluția lui *homo animal rationale* la *homo symbolicus*, printr-o experiență totalizantă, „dar nu într-un Tot abstract, ci într-un corp viu, care să unească toate nivelurile

⁸ În două consemnări de jurnal, datate 5 martie, respectiv 10 martie 1968, Eliade consemnează câteva reflecții cu privire la simbolismul nuvelei *La țigănci*: „Nuvela *fundează* o lume, un univers independent de geografia și sociologia Bucureștiului de prin anii 1930-1940. (...) Este prezentarea unui univers nou, inedit, cu legile lui proprii – și această prezentare constituie un act de creație, nu numai în înțelesul estetic al expresiei. Pătrunzând în acest univers, învățând să-l cunoști – și se revelează ceva. Problema care se pune criticului nu este: cum să descifrez «simbolismul» povestirii? Ci: admitând că povestirea m-a «fermecat», m-a convins, cum să interpretez mesajul pe care-l ascunde realitatea ei (mai precis această nouă specie de realitate care mi se dezvăluie citind «aventura» lui Gavrilescu? (...) O asemenea literatură fundează propriul ei univers, întocmai cum miturile ne dezvăluie fundarea Lumilor, a modurilor de a fi (animal, plantă, om, etc.), a instituțiilor, a comportamentelor etc. (...) În acest sens se poate vorbi despre prelungirea mitului în literatură: nu numai pentru că anumite structuri și figuri mitologice se regăsesc în universurile imaginare ale literaturii, ci mai ales pentru că în amândouă cazurile e vorba de creație, adică de «crearea» (=revelarea) unor lumi paralele Universului cotidian în care ne mișcăm. *La țigănci*, ca și un mit polinezian sau nord-american, este și nu este o lume reală, o lume, adică, în care trăiește, sau poate trăi omul de toate zilele. Dar, întocmai ca și mitul, *La țigănci* (și în alte nuvele de acest fel) revelează semnificații nebănuite, dă sens vieții «de toate zilele»” (Eliade, 1991b: 585-586).

realității fără să le anihileze” (Eliade 2008: 65). Acest biet profesor de pian, *mort* timp de 49 de ani, devorat de timpul istoric cu fiecare clipă care trece, are șansa de a „cunoaște fără să «devină»” (Eliade 2008: 17) în bordeiul-insulă al țigăncilor. Nu poate fi o simplă coincidență faptul că în *Cartea tibetană a morților*, în vederea asigurării renașterii în cealaltă dimensiune în starea de *bardo*, după ce a fost scos mortul din odaie și incinerat, timp de 49 de zile se oferă hrană efigiei sale (Eliade 1993a: 45). Timp de 49 de ani, Gavrilescu a fost în ipostaza post-mortem de *bardo*, de mort rătăcit într-un univers, unde trebuie să depășească iluziile minții sale pentru a atinge Nirvana, adevărata beatitudine și eliberare. Asemeni lui Ieronim și Cezarei din nuvela lui Eminescu, urmând interpretarea simbolică a lui Eliade cu privire la textul eminescian, Gavrilescu nu trăiește „*experiența*” nașterii și drept urmare abolește „*istoria*”, ci *starea* paradisiacă a nașterii ca arhetip, iar goliciunea trupului învelit simplu în așa-zisa draperie simbolizează nuditatea perfectă, lipsită de „*formă*” (Eliade 2008: 17).

Pentru el, timpul-devenire a fost abolit și de aceea cele trei ore petrecute în atemporalitatea stazică sunt în planul temporalității-experiență doisprezece ani. „Mort” pentru lume și „renăscut” într-o altă ipostază, Gavrilescu revine într-o dimensiune spațio-temporală complet străină, peste 12 ani, într-un București lipsit de prezența unor figuri familiare, precum Elsa, Otilia Voitinovici și orele de pian, vecinii. „Legăturile” profanului care țineau în „lesă” acest novice au căzut, Iluzia cosmică nu mai are putere asupra lui, dar el nu știe ce să facă cu această libertate. Cum se explică logic și nu fantastic dilatarea timpului istoric simultană contractării celui petrecut în coliba-uter? Prin controlarea nervului Sushumna, supranumit de yoghini „devoratorul timpului”, prin intermediul căruia Gavrilescu a atins o pseudo-nemurire, la care va dori Ștefan Viziru să accedă, pe care doar Anisie o va cunoaște plener.

Gavrilescu se întoarce la țigănci, locul care brusc a devenit cel mai familiar din lume pentru omul fără trecut și fără viitor, căruia nu i-a rămas decât prezentul continuu. Aici plătește babei încă o sută de lei pentru a trece din nou *pragul* și a o întâlni, de data asta, pe nemțoaică, singura care „nu doarme niciodată” (Eliade 1993c: 34), la cea de-a șaptea ușă din „casa cea mare”, trimis de Destinul însuși. Greșește și de data aceasta „intrarea”/ „ieșirea”, dar Hildegard îl așteaptă și pornesc împreună într-o călătorie simbolică înspre pădure, o altă imagine sacră a primordialității anistorice. Spiritul neîmplinit în această existență își întâlnește Eul, dar, sub influența legii de fier a *karmei*, îl constrânge la o nouă reîncarnare, dacă ținem cont de faptul că pădurea simbolizează în *Upanishade* corpul uman (Eliade 1993b: 237). Această reîntâlnire este posibilă tot în dimensiunea postmortem, căci doar *aici*, trecutul, prezentul și viitorul sunt totuna, într-o unitate paradisiacă indestructibilă:

„Funcția principală a unui simbol este aceea de *a uni, totaliza*, de a construi *centre*. Tot ceea ce se găsește în *centru* este *consecrat*, se află dincolo de fenomenele lumești, eterogene, într-un spațiu și un timp ritual, sacru care participă la eternitate și la *vid* pentru că spațiul ritual este calitativ diferit de lume și de *materie*. Simbolul conduce omul dincolo de *viață*, adică dincolo de istorie, de multiplicitate și dramă și îl reintegrează în Total absolut spre care tinde cu întreaga sa ființă” (Dancă 1998: 230-231).

Confesiune și profetism eliadesc

Cine sunt Hildegard și Elsa și ce rol au ele în destinul lui Gavrilescu? În planul imediat și ofertant al tramei nuvelei, cele două sunt ipostazieri ale iubirii, cea autentică și pasională a tinereții, respectiv, cea conjugală, încărcată de compasiune și sentimente de culpabilitate. Hildegard este imaginea eroticii pure, a perechii androgine, este muza, în absența căreia Gavrilescu cunoaște nu doar neîmplinirea sentimentală, ci și ratarea artistică, adică moartea lentă a spiritului despărțit de sufletul-pereche. Așa cum sugerează semnificația numelui ei, Hildegard este cea care-l întărește, care-i conferă putere, iar absența ei îl șubrezește până la identificarea totală cu un obscur profesor de pian. El devine un *viu-mort*, într-o lume a formelor și a imaginilor înșelătoare, asemeni unui personaj într-o peliculă filmată sau mai degrabă asemeni spiritului bulversat de proiecțiile reductive și subiective, prietenoase sau dușmănoase, ale propriei minți. Elsa este prescurtarea numelui de origine ebraică Elisabeta și înseamnă „promisiunea lui Dumnezeu”, de unde ideea că și această ipostază feminină a aparținut destinului lui Gavrilescu, omul cu două ursite conform mentalității arhaice, asemeni lui Ștefan Viziru din *Noaptea de Sânziene*. Anagramarea numelui soției duce la formarea cuvântului LESĂ, simbol al legării lui Gavrilescu pe coordonatele liniare ale unui fals destin; el este „orb” și nu vede adevărul de dincolo de iluzia țesută abil de Zeul legător, căci nu caută Eliberarea.

Dintr-o perspectivă interpretativă simbolică, Gavrilescu a primit în tinerețe toate elementele unui destin de creator excepțional – talent, spirit, iubire unică – dar nu a făcut față testului acestuia, dovedind slăbiciune și lașitate. Când a fost lipsit de „întăritura” sa (Hildegard înseamnă în germana veche „întăritură de război”), el *a confundat* iubirea cu mila, pasiunea cu compasiunea, creativitatea cu activitatea didactică. Toată viața *visează* la ceea ce ar fi putut deveni, în loc să iubească, să creeze și să trăiască propriu-zis, trecând cu tramvaiul de trei ori pe săptămână pe același drum, admirând peisajul, auzind de țigănci, fără să spargă rutina zilnică, fără să străpungă vâlul acestei existențe iluzorii. Pentru că în tinerețe a ratat marea inițiere a artistului în comuniune cu muza, despărțit fiind de aceasta, sacrul își cheamă

Alesul și produce *accidentul*, întrerupând rutina zilnică, pentru ca Alesul să atingă marea inițiere și începutul unei noi existențe, superioare, transcendente, ancorată în realitatea eternă a Sufletului Suprem.

În plan imagologic, Gavrilesco simbolizează întreaga mișcare artistică, culturală, creatoare a tinerilor generației lui Eliade, care au ales să se distanțeze de spiritualitatea franceză și engleză a Occidentului, catolică, respectiv protestantă, identificând în cultura germană acea autenticitate care izvorăște din gândirea religioasă arhaică, la fel cum creștinismul românesc a asimilat fără să ucidă formele arhaice de religiozitate traco-dacică autohtonă. Alegerea Elsei de către Gavrilesco poate fi identificată simbolic cu greșeala generației '27 de a se fi lăsat sedusă temporar de o formă facilă și superficială a unei ideologii, care se va dovedi criminală și nefavorabilă României. Originea numelui Hildegard în germana veche sugerează trimiterea simbolică evidentă că România trebuia să se fi însoțit cu străvechiul spirit teuton, de la care să fi împrumutat curajul, pasiunea, abnegația. Săracă, tânără, singură în timpul marilor decizii istorice, România (Gavrilesco) a ales calea facilă – astâmpărarea foamei cu prețul pierderii propriei libertăți și obligația morală de a continua o alianță catastrofală – alături de Germania hitleristă (Elsa). Pentru a renaște într-o deplină unitate și totalitate culturală și spirituală, națiunea română trebuie să se redefiniească, să se elibereze de iluziile promițătoare și amenințătoare ce o înconjoară și să-și regăsească rădăcinile anistorice. Într-un veritabil spirit filosofic heideggerian, Eliade propune națiunii române (re)conectarea spiritualității sale esențiale la modelul cultural arhaic german. În raport cu limbajul actual „contaminat de paraziți pseudo-metafizici și de cuvinte-instrument” (Bușe 2014: 83), Heidegger constatare că esența limbajului mai persistă în resturile actuale ale limbilor vechi, greaca și germana. Influența cultural-istorică greacă nu a fost întotdeauna benefică spiritualității românești, dacă ne gândim la cea fanariotă din secolul al XVIII-lea, un timp steril, când țara a stat repliată, precum arborii iarna. Întâlnirea cu spiritul autentic german (Hildegard) nu este ratată pentru totdeauna și, după inițierea, adică maturizarea națiunii române (Gavrilesco), aceasta va fi posibilă cândva.

În concluzie, nuvela *La țigănci* ascunde în cheie simbolică atât confesiunea mult așteptată de contemporanii și posteritatea critică a lui Eliade cu privire la non-apartenența acestuia la mișcarea legionară, cât și profeția sa cu privire la viitorul României. Eliade nu a făcut parte din Legiunea Sfântului Mihail, ci a fost un Gavrilesco, alături de alți tineri ai timpului, care s-au disociat de acțiunile violente și războinice ale Gărzii, crezând, însă, în aportul favorabil al spiritualității germane în renașterea unei națiuni românești puternice. Într-o consemnare de jurnal, Eliade povestește una din reveriile sale, care se repetă constant, unde pare să fi fost un inginer de origine baltică, lucrând la căile ferate, „în prima jumătate a secolului al

XIX-lea, într-un oraș german” (Eliade 1991b: 233) că trăise în Germania și o iubise foarte mult. Acest „*«rêve éveillé»*” povestit la 30 august 1952 este definitoriu pentru a ilustra personalitatea totalizantă a lui Eliade, ale cărei extreme se topeau armonizându-se – un baltic în Germania, un răsăritean îndrăgostit de occidentul teuton.

Citatul amplu din jurnalul eliadesc cu privire la reflecțiile autorului pe marginea nuvelei *La țigănci* contrazice oarecum interpretarea „în cheie” simbolică⁹ și sociologică oferită în acest articol, dar Eliade este o personalitate atât de nonconformistă, încât armonizarea contrariilor este vizibilă chiar și la nivelul confesiunilor sale. Astfel, referindu-se la altă nuvelă a sa, *Șarpele*, eruditul constată că imaginația scriitorului merge într-o direcție independentă de cunoștințele istoricului religiilor, căci imaginația creatoare pătrunde inconștient în zonele abisale ale unei cunoașteri neguvernată de vreo legitate rațională:

„Faptul care mi se pare interesant e următorul: că, deși «atacam» un subiect atât de scump istoricului religiilor care eram, scriitorul din mine a refuzat orice colaborare *conștientă* cu eruditul și interpretul simbolurilor; a ținut cu orice preț să fie *liber*, să aleagă ceea ce îi place și să refuze simbolurile și interpretările pe care le ofereau, de-a gata, eruditul și filosoful” (Eliade 2003: 230).

Dacă așa ceva este posibil, de ce n-am crede că scriitorul ar fi refuzat în nuvela *La țigănci*, deopotrivă, o colaborare *conștientă* cu omul istoric și social, încercând să exploreze liber anumite zone obscure ale trecutului personal, profetizând simbolic asupra unei alchimii naționale. Limbajul este „codat” într-o formulă estetizantă, întrucât coșmarul totalitarismului hitlerist era proaspăt, iar sensibilitățile puteau fi lezate foarte ușor. Prezentul istoric al începutului de secol XXI confirmă, însă, realismul profetic al lui Eliade, care vedea posibilă salvarea României de sub influența nefastă a bolșevismului deznaționalizant doar printr-o fericită altoire a sensibilității creatoare românești cu spiritul lucid și rațional german. Influența tot mai evidentă a Germaniei în această nouă Europă unită este privită în prezent ca un factor de stabilitate și progres, fără ca spectrul totalitarismului naționalist antisemit de odinioară să fie luat în considerare, căci Europa și-a vindecat rănilor, chiar dacă amintirea lor este încă dureroasă.

⁹ Despre simbolismul folcloric al unor scene și elemente ale nuvelei *La țigănci*, care însă argumentează teoria lui Sorin Alexandrescu în ceea ce privește prezența „alegoriei morții”, vezi Marco Cugno, „*La țigănci*” – o interpretare, în „Apostrof”, anul XIX, 2008, nr. 4 (215) disponibil pe <http://www.revista-apostrof.ro/articole.php?id=577> (accesat 11.10.2016, ora 16.35).

Bibliografie

- Alexandrescu, S. (1969). *Dialectica fantasticului* (introducere) (pp. XXXVIII-XLVIII). In Eliade, M. (1969). *La țigănci și alte povestiri / With the Gypsy Girls and other stories*. București: Editura Pentru Literatură.
- *** (2011). *Arhangheli și îngeri / Archangels and Angels*. Editura Deisis/Stavropulos.
- Berechet, L. (2003). *Ficțiunea inițiativă la Mircea Eliade / The Initiation Fiction at Mircea Eliade*. Constanța: Editura Pontica.
- Bernea, E. (1986). *Cadre ale gândirii populare românești / Frameworks of the Romanian Popular Thinking*. București: Editura Cartea Românească.
- *** (2003). *Caiete de dor. Metafizică și poezie / Notebooks. Metaphysics and Poetry*. Vol. 3 (nr. 7, iulie 1953 și nr. 8, iunie 1954). București: Editura Jurnalul literar.
- Bușe, I. (2014). *Intelocrați, filosofi, ironiști / Intelocrats, philosophers, Ironists*. Craiova: Editura Ramuri.
- *** (2006). *Cartea lui Enoh / The Book of Enoch*. Traducerea din etiopiană, note și comentarii R. H. Charles. Cuvânt înainte de W. O. E. Oesterley. Traducere în limba română și îngrijire ediție de Alexandru Anghel. București: Editura Herald.
- Călinescu, M. (2002). *Despre Ioan Petru Culianu și Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecții / About Ioan Petru Culianu and Mircea Eliade. Memories, readings, reflections*. București: Editura Polirom.
- Chevalier, J., Gheerbrant, A. (1995). *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere, volumul 3, P-Z / Dictionary of symbols. Myths, dreams, customs, gestures, shapes, figures, colours, numbers, volume 3, P-Z*. București: Editura Artemis.
- Cioran, E. (1990). *Schimbară la față a României / The Transfiguration of Romania*. București: Editura Humanitas.
- Cugno, M. (2008). „La țigănci” – o interpretare / With the Gypsy Girls – an interpretation. *Apostrof*, anul XIX, nr. 4 (215).
- Dancă, W. (1998). *Mircea Eliade. Definiție sacri / Mircea Eliade. Definition of the Holy*. Iași: Editura Ars Longa.
- Eliade, M. (1969). *La țigănci și alte povestiri / With the Gypsy Girls and other stories*. București: Editura Pentru Literatură.
- Eliade, M. (1990). *Încercarea labirintului / The Test of the Labyrinth*. Traducere și note de Doina Cornea. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- Eliade, M. (1991a). *Noaptea de Sânziene / The Forbidden Forest*. Vol. I-II. Prefață de Dumitru Micu. Cuvânt înainte, tabel cronologic și ediție îngrijită de Mircea Handoca. București: Editura Minerva.
- Eliade, M. (1991b). *Jurnal / Journal*. Volumul I (1941-1969). Ediție îngrijită de Mircea Handoca. București: Editura Humanitas.
- Eliade, M. (1991c). *Alchimie asiatică / The Asian Alchemy*. București: Editura Humanitas.

- Eliade, M. (1993a). *Morfologia religiilor. Prolegomene / The Morphology of Religions. Prolegomena*. Text comentat și prefață de Mircea Handoca. Revizia științifică a ediției de Angelo Morretta. București: Editura Jurnalul literar.
- Eliade, M. (1993b). *Arta de a muri / The Art of Dying*. Ediție îngrijită, selecție de texte și note de Magda Ursache și Petru Ursache. Prefață de Petru Ursache. Iași: Editura Moldova.
- Eliade, M. (1993c). *Proza fantastică, II, Pe strada Mântuleasa / The Fantastic Prose, II, Mîntuleasa Street*. Ediție și postfață de Eugen Simion. Iași: Editura Moldova.
- Eliade, M. (1996). *Făurari și alchimiști / The Forge and the Crucible: The Origins and the Structure of Alchemy*. Traducere din franceză de Maria și Cezar Petrescu. București: Editura Humanitas.
- Eliade, M. (2003) *Caiete de dor. Metafizică și poezie / Metaphysics and poetry*. vol. 3. București: Editura Jurnalul literar.
- Eliade, M. (2008). *Insula lui Euthanasius / The Island of Euthanasius*. București: Editura Humanitas.
- Fochi, A. (1976). *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea / Customs and Popular Beliefs from the end of the 19th century*. București: Editura Minerva.
- Pleșu, A. (2003). *Despre îngeri / About angels*. București: Editura Humanitas.
- Questin, M.-L. (2009). *Magia țigănilor. Tradiții, practici, leacuri ancestrale / The Magic of the Gypsies. Traditions, practices, ancestral remedies*. Traducere din limba franceză de Doina Doru. Pitești: Editura Paralele 45.
- Stuckrad, K. von (2010). Utopian Landscapes and Ecstatic Journeys: Friedrich Nietzsche, Hermann Hesse, and Mircea Eliade on the Terror of Modernity. *Numen*, no. 57.